

~~1400/~~ P425
/66

PETAR PEKIĆ

RASPRAVA
O SMRTNOJ KAZNI

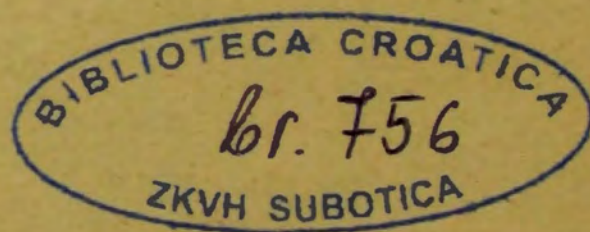


Ibr 6698/
947

SUBOTICA
ŠTAMPARIJA FISCHER I KRAUSZ
1928.

a

zkhv.org.rs



BIBLIOTECA CROATICA

br. 756

ZKVH SUBOTICA

PREDGOVOR

Ova rasprava nije namijenjena samo pravnicima već i široj publici, jer pitanje smrtne kazne sa pravom interesira sve društvene stалеže. Zato bi samo korisno bilo da svaki tko ima smisla za ozbiljne probleme izrazi svoje misli o tom velikom i još uvijek neriješenome pitanju. Lakomisleno je reći da se ništa nova ne može izneti o toj već bezbroj puta raspravljanoj stvari, jer držim da proučavanje istoga predmeta kod svakoga čovjeka može biti drugo. Ta istina me je potakla da napišem ovu kratku raspravu u kojoj sam izneo svoje misli o smrtnoj kazni. Da bi zaključak bio što nepristraniji, te misli sam uvijek uporedio sa protivnim mislima. Ma da bi se one dale opširno braniti, ja ih više puta nisam ni obrazložio, jer smatrao sam da je njihov smjer dosta razumljiv. Moja dužnost je bila da ih samo predstavim, a javnost je pozvana da o njima kaže svoj sud. Sve objektivne primjedbe i napomene ću sa zahvalnošću primiti, jer ovdje se rješava općeljudsko pitanje koje sve više zanima gotovo sav kulturni svijet.

Subotica, 5. avgusta 1928.

Petar Pekić



I. Uvod.

Uvaženi časopis „*Branič*“ je prošle godine otvorio anketu o pitanju smrtne kazne. To je pitanje utoliko interesantnije što se već o njemu dugo raspravlja i to uvijek bez jedno-dušnoga zaključka. Činili su se napori, izlagale tvrdnje i protivutvrdnje, ali sa tako nedostatnim motivacijama, da se učenjaci na tome predmetu ni do danas još nisu mogli složiti. Kako pristaše tako i protivnici smrtne kazne u svojim obrazloženjima se jednako podupiru i na autoritet Sv. Pisma čime sama stvar pada u još veću poteškoću. Kako je pak očito da se jedni ili drugi varaju, to odmah nastaje pitanje: Koji se varaju? Osjećajući svu težinu toga pitanja, mi ćemo, ukoliko nam sile dozvoljavaju, istaći one ideje koje će možda nešto doprinijeti konačnom riješenju te za pravosudje tako važne zadaće.

II. Historijski pregled.

Prije nego što se upustimo u raspravu, pregledat ćemo ukratko povijest našega predmeta. Ubijanje ljudi, na žalost, počinje sa postankom samoga čovječanstva. Najstariji pi-

sani spomenici nam dosta svjedoče o krvološtvu starih naroda. Ne ćemo govoriti o grozoti ratova, jer to ne pripada predmetu ove rasprave, već o nedjelima što su ljudi činili u ime svojih nečovječnih zakona. Bit će nam dovoljno pročitati strogi Hammurabijev zakonik da upoznamo duh i društvenu rastrovanost tadašnjih vremena. Naravno da u takone sredjenim prilikama čovječji život nije mogao biti na visokoj cijeni. Smrtna kazna se vršila u tada poznatome svijetu često puta za najlakše prestupe, a nerijetko su padali žrtvom i mnogi nedužni. Takvome barbarstvu su nemalo doprinijeli i sami zakonodavci. U XX. poglavlju pete knjige Mojsijeve se nalaze da se svi pokoreni neprijatelji ubiju, a cio posjed njihov otme. Nije dakle čudo što su se takve zakonske odredbe i suviše revno izvršivale. Osim toga žrtvovanje ljudi bogovima je bilo uobičajeno skoro kod sviju starih naroda: Perzijanci su žrtvovali bogu Mitru, Grci Zeusu i t. d. i t. d. Kako skupo su stali čovječanstvo razni vjerski obredi koji su tako nemilostivo tamanili rod ljudski! Jedini su Rimljani, naši zakonodavci, za vremena careva najviše štedjeli život ljudski. Oni su kažnjavali smrću skoro isključivo zločin protiv države. ¹⁾ Ta pravnič-

1) Bilo je proganstova kršćana i druge nepravde, ali nije ovdje mjesto da se o tome govori.

ka sposobnost njihova je i uzrok da su tako dugo vladali drugim narodima. Sasvim je razumljivo da se u tako povoljnim prilikama socijalno stanje znatno popravilo. Ali to društveno sredjivanje nije dugo potrajalo: pretjerana raskoš uslijedi nemar i mlitavost. Razvrat u Rimu i nekim pokrajinama uništi tu silnu državu, a raspadom njenim stanje pravosudja postaje sve gore. Kršćanstvo je, istina, širilo ljubav i pravičnost medju svim evropskim narodima, ali je uvijek bilo fanatika koji su u ime božjih i zemaljskih zakona činili najstrašnija ubistva. Bilo je slučajeva da čovjek ni sam nije znao da li ga za svoj rad čeka nagrada ili smrt. Galilei je umakao smrti samo zato što je svečano porekao svoju vlastitu nauku. U Francuskoj je g. 1624. izdat edikt po kome se kažnjava smrću svaki tko god se protivi Aristotelovoj nauci. Luis de Leon¹⁾ pak u malo što nije izgubio glavu samo zato što je preveo na španjolski Salamonovu „*Pjesmu nad Pjesmama*.“ Prosudimo po tome kako su mogli prolaziti oni koji su činili manje ili veće prekršaje. Kolika je okruženost morala vladati u ta vremena, vidi se po činjenici da je sam Carpzon na smrt osudio 20.000 ljudi. Žaloso je što u vršenju takve

1) Bio je redovnik pa su mu kaznu ublažili na pet godina zatvora. Za jednu svetu stvar i to je suviše.

pravde vjerovatno nije bio on sam. Takva nečovječnost u pravosudju je trajala dok Beccaria nie izdao svoje besmrtno djelo, *Dei delitti e delle pene.* Ta knjiga je dala povoda učenjacima da proučavaju krivične zakone koji dotada nisu dijelili pravdu već osvetu. Rezultat toga je bila opća reforma u pravosudju. Krivični zakoni su se potpuno promijenili; postali su pravedniji, humaniji, ali još uvijek vrlo nepotpuni kako ćemo to odmah vidjeti.

III. Nepravednost krivičnih zakonika.

Zakoni su u raznim državama kontradiktorni pa prema tome i nepravedni. Jedan odredjuje smrtnu kaznu dok joj se drugi u istoj stvari očito protivi. Na pr. u Italiji se kažnjava zatvorom ono što se kod nas kažnjava smrću. Izmedju takve dvije presude jedna mora biti nepravedna. U tom slučaju pravosudje svečano izriče i vrši nepravdu na što je užasno i pomisliti. Kako je ogromno značenje riječi *da pravosudje izriče i vrši nepravdu*, nije nam potrebno tumačiti. Ali podjimo nešto dalje. Ovdje nam se odmah nameće pitanje: Koja je dakle izmedju te dvije protivne osude pravedna? Ona koja ne zadaje grižnju savjesti. Primjedba, da griž-

nju savjesti ne zadaje ni jedna, jer je vršioe jedne ili druge u potpunom uvjerenju da čini pravdu, nije sasvim opravdana, pošto već znamo da je pogrješivost jedne od njih sigurna. Ako je nekome data puna vlast da ubije čovjeka, to još nikako ne znači da isti, ako ima u sebi ma i najmanje čovječnosti, ravnodušno izvršuje taj odvratani akt. Ako dakle čovjek više drhće kad ubija nego kad hapsi, to je očiti znak da zemaljski zakonicu nisu dovoljno jaki da mu zadrže duševni mir u vršenju takvog sudjenja. Sad kada smo našli istinu koju smo tako željeli naći, mi ćemo je predstaviti orako kako nam to najbolje bude moguće.

IV. Prirodno pravo čovjekovo.

Sve što živi ima pravo da svoj život uzdržava. To je glavni prirodni zakon koji sa životom počinje, a smrću se završava. Čovjek kao razumno biće treba da ga najviše poštuje; kao što god ga osjeća sam u sebi tako isto treba da ga i drugom ne uskraćuje. Tko se god o taj zakon na račun drugoga ogriješi, čini najveći i nepopravljivi zločin koji zaslužuje dostojnu kaznu. Pitanje je samo kakva da bude ta kazna. Onakva kakav je bio zločin, odgovorit će neki. Ako dakle netko ubije čovjeka, pravo je da i sam bude ubijen

(oko za oko, zub za zub). Samo što ovdje odmah nastaje pitanje: Kad isti zločinac nije imao pravo ubiti čovjeka, sa kakvim pravom sud ubija zločinca? Sa pravom koje mu država daje da kazni krivca. — Jest, ali između kazne i smrti je velika razlika. Kazna može biti dugogodišnji pa i doživotni zatvor, a smrt je propast, uništenje. Ako mi tko kaže da je ta propast ista ona koju je ubojica drugom nanio, ja ću mu odgovoriti da se ne treba ugledati na primjer zločinaca. Uklonjen od ljudi, osudjenik snosi svoju kaznu; njegovo lišenje lične slobode dovoljno jamči da društvu ne može više naneti nikakve štete. Ne može mu, naravno, naneti nikakve ni moralne ni materijalne štete dok je u zatvoru, ali može se desiti da pobjegne i sličan zločin ponovi dok smrt tu okolnost onemogućuje, primjetit će netko. Istina, da može, premda rijetko, pobjeći, ali isto je tako istina da sud može i nedužnog ubiti, pa je bolje da se krivac oslobodi nego nevin pogubi. Krivac se može uhvatiti, ali život nevinom se više nikada ne može povratiti. Dakle u kakvom slučaju se ipak može i smije primijeniti smrtna kazna? Ona bi se jedino mogla opravdati, veli Voltaire, kad bi o životu jednog ovisila smrt mnogih. Ali tko će biti dosta smion i tvrditi da život jednoga, pa bilo kakvoga zločinca bezuslovno povlači za sobom smrt mnogih?

Čovjek bi u tom slučaju morao biti prorok da ne pogriješi, pa i onda bi mu se teško vjerovalo, jer smrt je sigurnija od nesigurnog obrezloženja. Napokon ima li pravo država da oduzima život ljudima? Vidjeli smo da prirodno pravo na to nema. Ima li stečeno pravo? Država ima od naroda stečeno pravo da upotrebljava pojedince u korist cjeline. Na pr. poziva građane na vojnu dužnost u rat, gdje su isti dužni, ako ustreba, za nju i život dati, jer to zahtjeva dobrobit državne zajednice. Ona vazda brani pravo, a kažnjava uvredu pojedinaca da bi tako sačuvala društveni poredak, dakle interes cjeline. Ali, čim tog općeg interesa nema, država ne može tražiti od pojedinaca nikakvih žrtava. Kako pak od smrtno kazne država i društvo nemaju nikakve koristi već samo štete, što ćemo kasnije vidjeti, to je očividno da ona nema pravo da tu kaznu upotrebljava. Držim da se ova načela ni sa kakvoga gledišta ne mogu pobiti, jer s koje god strane stvar posmatramo, rezultat je uvijek isti. Zato smrtna kazna u normalnim prilikama ne može biti drugo nego vrlo nepromišljeno ubistvo.

V. Zločin.

Ma da po svojoj naravi slab, čovjek je ipak toliko jak da uvijek može da ne čini ono o čemu je uvjeren da je zlo. Kad bi se svi ljudi

držali te moralne visine, zlo bi na svijetu jedva bilo poznato. Ali u praktičnome životu vidimo da to, na žalost, nigdje nije tako. Razne duševne pobude često puta podstiču volju čovjekovu na zlo posljedica čega je tako nesretna za rod ljudski. Da bi se poredak ipak uzdržao, ustanovljena je društvena konvencija koja štiti prava pojedinaca u skladu sa općom koristi. Tako je stvoren red i mir, ali različita se nedjela nisu prestala činiti, jer evolucija čovječanstva dosta polako napreduje.¹⁾ Zato kraj svih napora prosvjete i humanizma, zločin se još na sve strane u svakom obliku čini. Država ni religija na pr. nisu mogle zabraniti da se ne čine ubojstva koja sud u ime pravde bez potrebe povećava. Prema tome vlast ubijanje zabranjuje, a ona ga vrši. I to se događa u dvadesetome vijeku! Znanost, umjetnost, običaji, društveni život, sve se otreslo barbarškoga duha, samo je pravosudje u svom ubijanju sačuvalo karakter staroga divljaštva.

VI. Kazna.

Svaki zločin treba da se kazni. Kazna je zaslužena patnja koju zločinac svojim prestupkom sam sebi prouzrokuje. Ona je, dakle, pra-

1) Ovdje se ne misli da će čovječanstvo tijekom vremena biti potpuno savršeno, nego da kulturniji narodi manje zla čine od nekulturnih.

vedna posljedica svakoga zločina. Njome se čini:

1. Pravda,
2. Satisfakcija,
3. Popravak i
4. Zastrašivanje.

VII. Pravda.

Strogost kazne treba da je odmjerena prema veličini zločina. Ona, dakle, u svakom pogledu treba da je pravedna. Ali tko će biti dovoljno siguran da presuda koju donosi nije ni blaža ni stroža od zaslužene kazne? Kako u prvom tako i u drugom slučaju se čini nepravda. Po tome se vidi kako je velika i teška zadaća pravosudja. Čovjek je skoro uvijek izložen takvim kušnjama. Kako pak ljudi ni u čemu pa tako ni u pravosudju nisu savršeni, takva je nepravda, izuzev smrtnu kaznu, oprostiva, jer mora se pretpostaviti da donosio presude nastoji, jer to mu je dužnost da svaka kazna po mogućnosti bude pravedna. Nije lako pogoditi pravdu ako za isti prestup zakon određuje više načina kazne. Ima napokon i takvih zakona po kojima se u opće ne može vršiti pravda. Montesquieu veli: „Tko pogriješi protiv sigurnosti vlasništva, zaslužuje da se kazni zapljenom imanja, ako je imućan, smrću, ako je bez imanja.“ Ne će nam

biti teško pobiti nepravdu takvoga mišljenja. Bogataš može imati posjeda u više država ili sa predumišljajem zločina osigurati mu dio imanja u inostranstvu i tako spasti i život i nešto posjeda, dok siromah u istom prestupu gubi život samo zato što je siromah. I bez mogućnosti te spekulacije sa posjedom, takvo bi sudjenje bilo nečovječno. Kazna mora biti jednako pravedna za sve građane.

Kod nas se kažnjava smrću, zatvorom i novčanom globom, već prema naravi zločina. Nas ovdje interesira samo prvi i drugi slučaj. Ubistvo je, bez sumnje, najveći zločin. Ako je ubistvo najveći zločin, da li je smrt najveća kazna? Sa smrću krivac sve gubi pa i patnje koje bi ga snašle da ostane u životu. Kako pak, recimo, na doživotan težak zatvor osudjenome ne preostaje ništa dobro već samo zlo, to je za njega smrt takoreći spas, jer ona mu jednim mahom otklanja sav teret koji bi ga u životu neminovno mučio. *Mors omnium dolorum et solutio est et finis, ultra quam mala nostra non exeunt* (Seneca, *Cons. Marc.* 19.3). Tako se sa manje barbarstva više kažnjava doživotnim zatvorom nego smrću. Ma da je to sve istina, ipak svaki osudjenik više voli i najgori život nego da ga drugi ubiju. On će radije i sto puta pokušati samoubojstvo, ali se neće rado podvrći da mu drugi oduzme život koji je samo njegov. Tako je silna moć pri-

rode, tako je veliko pravo na vlastiti život! Nije li to jasan znak dokle smije doprijeti moć pravosudja? I još ima ljudi koji se usudjuju braniti smrtnu kaznu!

Kazali smo da je težak doživotan zatvor gori i od same smrti. *Melior est mors quam vita amara*, jer i nada je na gotovo nemoguću amnestiju dosta gorka, Ovdje će nam pristaje smrtna kazna doviknuti: „Vi tvrdite da smo mi okrutni, međutim vi ste mnogo okrutniji jer mi smrću rješavamo krivca svih muka, a vi ga do smrti ostavljate svim patnjama najbjednijega života!“ Na to neka vam odgovori sam osudjenik. Vidjeli smo da on više voli i taj život nego da ga vi ubijete. Osuda je za vas dosta teška; po njoj ocjenite tko je okrutniji: mi koji kažnjavamo, ili vi koji ubijate. Mi krivcu dajemo ono što je zaslužio, a vi mu oduzimate ono što niste dali i što mu više nikada ne možete povratiti.

VIII. Satisfakcija

Osudjenik kaznom ispaštava svoj zločin. Uvidja da je pogriješio a kaznu zaslužio, i time ponovo stiče duševni mir. Istodobno čini satisfakciju zbog njega uvrijedjenome društvu. Dakle pravda je učinila svoj efekat. Osudjenik se potpuno smirio, a društvo osjeća neku olakšicu; svaki je bezbrižno siguran, jer je uvje-

ren da mu se ne može ništa učiniti krivo, a da krivca ne stigne zaslužena kazna. Ali takva harmonija vlada samo onda ako je presuda pravedna. Čim je ona nepravedna, savjest čovječja se počinje protiv nje buniti: društvom zavlada ogorčenje, ako je suviše blaga, samilost ako je prestroga. Svaki zna kakvo je raspoloženje naroda kad osudjenika prati na gubilište. Nema valjda čovjeka koji se ne bi zgrozio gledajući užasnu scenu pogubljenja. Takvo sažaljenje ne nastaje otuda što zločinac nije zaslužio tu pa možda i veću kaznu, već otuda što mu sud uzima ono što nema pravo da uzme. Često puta se čuju riječi: „Zašto su ga baš ubili.“ Tome se ne može polagati mnogo pažnje — reći će prijatelji ubijanja — jer to je momentano uzbudjenje. Taj isti narod, da ga je vidio gdje drugome oduzima život, taj isti narod bi mu zaželio smrt. — Jest, jer ono je strast osvete a ovo čuvstvo samilosti. Samilost je pak mnogo plemenitija od osvete, jer ona hoće dobro, a ova zlo. *Bona comparat praesidia misericordia.* (Publ. Syr.) Bez nje bi gotovo svi ljudi bili zločinci. Kako smo pak vidjeli da nju budi nepravedna, stroga presuda, to je očevidno da sud nema pravo nikome oduzimati život.

Zadaća je kazne, kako rekosmo, da umiri uvrijedjeno društvo. Ako pak društvo na smrt osudjenoga žali, onda sigurno nije umireno

već uvrijedjeno. Ta uvreda pada na teret pravosudja.

Sasvim je drugi rezultat kod osudjenika na dugogodišnji ili doživotni zatvor. Nitko se nikada ne će sa sažaljenjem izraziti o njemu ne go će svaki reći: Tako mu treba, to je zaslužio i t. d. i t. d. Kad prisposodobimo prvu činjenicu sa ovom, onda možemo sa sigurnošću tvrditi da smo u ovoj našli željeni rezultat svete zadaće pravosudja, jer krivac je kažnjen, društvo zadovoljno i pravda postignuta. Ta istina dovoljno svjedoči o veličini nepravde smrtne kazne.

IX. Popravak

Osudjenik u kaznionici ima dovoljno vremena da razmišlja o tome kakve su ga neugodne, ali pravedne posljedice snašle poslije zločina. U takvome položaju, on može uvidjati da bi za vrijeme kazne mogao obaviti unosan rad i time koristiti i sebi i društvu. Zato sa pravom veli Bentham da svaka presuda treba da je takva da kaznom osudjenik uvijek više gubi nego što bi zločinom mogao dobiti. To je sasvim prirodno, jer ima ljudi koji u prekršaju stiču blago, a u kazni nadju dobit. Takve zlikovce (besposličare, lijenčine i t. d.) zlo dvostruko mami na prestupak: prva im je



korist doduše problematična, ali je druga, t. j. kazna, sigurna, jer ona im na izvjesno vrijeme pruža za njih dovoljnu životnu opskrbu. Zato ih uvijek treba tretirati po njihovoj zaslugi: svaki zločinac mora osjećati težinu kazne, jer kazna je samo tako kazna. Rezultat je takvoga postupanja popravak osudjenika. Na smrt osudjenome je, naravno, svaki popravak nemoguć, ma da se može pretpostaviti da bi se i on, kad bi mu se pružila mogućnost, popravio i društvu koristio. Kolika je mjelost ubiti čovjeka koji bi ma i najmanje mogao doprinijeti dobrobiti svoje okoline! Istina da ima zločinaca koji se moraju osuditi ne samo na doživotan već i na težak zatvor, ima i takozdru sklonih koji se više ne mogu pustiti u društvo, napokon ima i takvih kojima bi trebalo, da ne postoji smrtna kazna, povratiti ličnu slobodu. I od palih ljudi treba pridići one koji su dostojni da se pridignu.

X. Zastrašivanje.

Kazna je stroga opomena i gotova prijetnja, jer ona je uvijek spremna da se obori na svakoga tko god povrijedi društvenu konvenciju. Zato prijatelji ubijanja sa takvom prijetnjom ili zastrašivanjem pokušavaju opravdati njihovu nepravdu. Oni se brane otprilike ovako: „Problem smrtne kazne se ne može riješiti teorijama, jer pravosudje se mora rav-

nati prema društvenim prilikama koje nisu uvijek jednake. Ako smo na pr. tako nesretni da imamo više Čaruga koji su tolike opljačkali i poubijali, možete li pred suncem kazati da isti nisu zaslužili smrt? Možete li reći da njihova smrt nije potrebna da zastraši sve one koji bi se dali na tako razbojnički posao? Takva je, otprilike, posljednja i bez svake sumnje najjača obrana njihova.

Mi ćemo se ovdje ograničiti na normalne društvene prilike u kojima živimo. Ma da je koliko manjkava teorija Lombrosova, jedno je ipak sigurno, a to je, da svaki čovjek nije jednako sklon da čini zlo. O tome jamačno nitko neće dvojiti, jer zločinaca je uvijek bilo pa i danas ih ima. Bilo da su kako sredjene prilike, ipak se ponekada javi po koji čuveni razbojnik koji se redovno uhvati i stavi pred sud. Sad nastaje pitanje kako da se kazni. Mi velimo da ga treba najstrože kazniti, a vi tvrdite da je zaslužio smrt, i da je njegova smrt neophodno potrebna da zastraši sve one koji bi pošli njegovim tragom. Jest, imate pravo, *smrtna kazna straši one koji ne čine zločin*. Ali, priznat ćete nam, da ima ljudi koji se *ne boje smrti*¹⁾, i to baš *zločinaca*. Rezultat

1) Mislim da ovu činjenicu ne treba opširnije tu mačiti, jer svaki će vjerovatno znati ljudi koji su hladnokrvno izdržali momente kada je smrtna opasnost bila očita.

je vaše najjače obrane, kako vidite, za vas vrlo nepovoljan, jer *uzalud plašite zločinca kad on neće da se boji*. Ova istina je sasvim dovoljna da uništi cio vaš sistem, jer je povijest i statistika potvrđuju pa je prema tome ničim ne možete pobiti.

Smrtna kazna je više glorifikacija nego zastrašivanje, jer osudjenik, okružen mnoštvom iz skoro svih društvenih staleža, gotovo da se smatra herojem, a štampa mu je tako naklona da mu drage volje ustupa stupce pa i stranice, što je sve za zlikovce vrlo privlačivo kako to oni sami priznaju. Oni sve to već unapred dobro znaju, zato mnogi medju njima sačuvaju hladnokrvnost do samoga gubilišta²⁾. Istina da je ta hladnokrvnost više prividna nego prava, ali ona ipak dokazuje nesumnjivu duševnu jakost njihovu. Po tome vidimo, da smrtna kazna ne samo da nije potrebna nego je upravo štetna za ljudsko društvo. Za dokaz te istine služi fakat da se manje ubojstava čini gdje je ona ukinuta nego gdje se upotrebljava.

2) Sjećam se kako se jedan osudjenik na dan pogubljenja iskitio cvijećem, jer, kako je sam rekao, hoće da i posljednjega dana u životu bude elegantan. Putem na gubilište je pjevao :

Vidiš, Paja, tu zelenu travu,
Tu ćeš, Paja, izgubiti glavu...

Narod je na to brlznuo u plač, a Paja je sve do smrti glasno pjevao.

Zastrašivanje smrtnom kaznom može biti opravdano¹⁾ za vrijeme pobune, otimanje i t. d., jer njime se uspostavlja društveni poredak. Ali u normalnim prilikama se ono, kako smo vidjeli, ne bi smjelo upotrebljavati. Treba ljude odvrćati od zla, ali na drugi način. Osudjenici bi mogli na pr. obavljati težak, za život i zdravlje opasan posao. Time bi se uštedjeli zdravi i pošteni građani, a država ne bi plaćala dželata već imala koristi. Takvo bi zastrašivanje nesumnjivo blagotvornije djelovalo od smrtne kazne. Napokon uvijek treba imati u vidu da je najbolji popravak ljudi prosvjećivanje.

XI. Nenadoknadivost.

Sud je ustanovljen da vrši pravdu. On sa svojim autoritetom čini da se svakom oštećeniku nadoknadi učinjena šteta ili da mu se da pravedna satisfakcija. To je vrlo plemenita dužnost kojoj se, osim njega, svaki pokorava. On će sve pozvati na odgovornost, a njega nitko ne će ma da je dokazano da je sa zločincima poubijao i mnoge nevine ljude. Na to će prijatelji smrtne kazne reći: Sudija nije kriv, jer on je doneo presudu na temelju po-

1) Dali se rat može opravdati? zapitat će netko. O ratu bi trebalo u zasebnoj raspravi govoriti.

zitivnih dokaza za koje nije mogao znati da su krivi. Nitko na svijetu ne će reći da je ta obrana dovoljna. Smrt je nedužnoga jača od svih argumenata. Tim svojim aktom sud čini sebe odvratnim u cijelome narodu. Ubiti čovjeka pa reći *prevarili su me* nije dostojno časne zadaće pravosudja. Treba da takva prijevarena ne može biti uzrok smrti pravednika, a to je samo tako moguće ako se ukine smrtna kazna. Osudjeniku na zatvor se uvijek može povratiti lična sloboda, ali ubijenom se život više ne povraća. U potonjem slučaju čini zločin i sud i država. Već i samo taj razlog je dostatan za ukinuće smrtnih kazni. Ona je ukinuta već u više modernih država, a broj se ubojstava, prema statističkim podacima, u njima nije povećao nego znatno umanjio. Na takav primjer treba da se i mi ugledamo.

XII. Ukiđanje smrtnih kazni

Već car Karlo VI. zabranjuje da se u njegovim državama vrši smrtna kazna. Ta njegova čovječnost dakako nije mogla naći prištaša u doba kada je inkvizicija dizala lomače po gotovo cijeloj Evropi. Istom u sedamnaestome vijeku se počelo ozbiljnije raspravljati o pitanju smrtnih kazni. Slijedeći vijek tu raspravu znatno povećava: ideje francuskih filozofa je pobjedonosno šire, a Beccania odlučno

utječe na reformu krivičnoga prava. U takvim prilikama je bila prva državica Toscana koja je 1786. ukinula smrtnu kaznu. Otada se razvila žestoka borba između pristaša i protivnika (abdicionista) smrtne kazne. Ipak u drugoj polovini prošloga vijeka su neke evropske države počele ukidati smrtnu kaznu. Portugalska je ukine 1867, Rumunjska 1867, Holandija 1870, Švicarska 1874, Italija 1889, Norveška 1904, Rusija 1917¹⁾, Čehoslovačka 1926. Te države su nepobitni dokaz da smrtna kazna nije potrebna za održavanja javne sigurnosti.

XIII. Pobijanja još nekoliko dokaza za smrtnu kaznu

Mnogi vele da se smrtna kazna može ukinuti samo u kulturnim državama. Oni se drže toga mišljenja samo zato što ga se i drugi drže: tako su ljudi skloni da bez dubljega razmišljenja usvoje tuđe nazore. Po njihovu stajalištu se čini da smrtna kazna više straši nekulturne nego kulturne narode. Medjutim baš obratno je istina. Čim je čovjek obrazovanije tim se više udaljuje od razbojstva. Nekulturni pak čovjek živi u zapuštenosti: on ubija u očekivanju da će i njega ubiti, dok je

1) Sovjeti su je, naravno, ponovo uveli.

zatvor takvome divljaku užasniji¹⁾ nego civilizovanom čovjeku. Ako još u zatvoru mora obavljati težak posao, onda smo rezultat postigli, jer zločinci obično ne vole raditi.

Ali, reći će neki, zločinci su društvu više štetni živi nego mrtvi. Kao što god se zvjerad tamane isto tako treba potamaniti i nepopravljive zločince. To je najbolji lijek za liječenje društvenih rana, jer, recimo, ako izbije revolucija, zločinci se oslobode, a povijest nam dokazuje da baš oni mjesto kazne igraju dosta vidnu ulogu. — Takvo je prosudjivanje površno. Mi uvijek imamo u vidu pravnu državu pa nam ovdje povijest ne može služiti kao dokaz, jer znamo da se u njoj činilo dosta nepravde što mi ne ćemo da ponavljamo. Iza svake revolucije dolazi na upravu građanska vlada koja, ako je doista pravna, ne smije favorizirati već kazniti oslobodjene zločince. Ako pak koji zločinac velikim i plemenitim zaslugama opere svoj zločin, onda je bolje što nije kažnjen smrću.

Osjećajući jakost ovih dokaza, mnogi će se braniti da je pravni osjećaj našega naroda za smrtnu kaznu, pa je zato treba zadržati, jer inače bi mnogo bilo krvne osvete. Osim toga

1) Jedan pravnik mi je prigovorio da prostak nije svijestan da je sve to tako. Ja sam mu odgovorio: Ako je prostak, nije lud. I najgluplji čovjek razlikuje zlo od goreg, osobito ako se to njega lično tiče.

prije sankcije smrtne kazne ministar pravde pozove općinu (u Srbiji) rođenja osudjenikova i općinu gdje je počinio zločin da mu podnesu mišljenje da li da se zločinac pomiluje ili kazni smrću. Tako, vele, sam narod ima učešće u donošenju presude.

Prvo smrtna kazna nije pravni već barbarski osjećaj. Pravni osjećaj jednoga naroda u mnogom ovisi o visini njegove kulture. U starom i srednjem vijeku su na pr. bili drugi pravni osjećaji nego što su danas, a to je posljedica evolucije čovječanstva. Toj evoluciji se treba prilagoditi, što više, treba je podupirati. To zato nikako neće uvećavati krvnu osvetu, jer kazna, kako smo već kazali, po potrebi treba da je stroga¹⁾ kad je kazna stroga, prestaje osveta.

Što se pak tiče narodnog učešća, ono je vrlo neosnovano, jer neobavještenost, osveta, mržnja i t. d. mogu utjecati na općinska poglavarstva da podnesu vrlo nepravedan izvještaj. Osim toga je upravo smiješno da prost narod daje pravne savjete jednome ministru.

Napokon prijatelji ubijanja brane svoje stanovište, kako smo već vidjeli, i sa smrću osudjenikovom, jer ona je vele, brza i bez ve-

1) Filangieri veli da je svrha kazne i krivičnoga prava da umanje zločinstva. Ako se ta svrha sa blažom kaznom može postići, strožu nikada ne treba upotrebiti.

like fizičke boli. Jedni hvale vješala, drugi streljanje, elektriziranje i t. d. Mi se ovdje ne ćemo zadržavati, jer bilo na koji god način da se ona vrši, ona je ipak *smrt* koju ljudi bez zločina ne mogu činiti. Oduzimanje života ponizuje čovjeka: ono je odvratno i za vječnu osudu bilo da ga vrši sud ili razbojnik. Ubojstvom čovjek niže pada od samih zvjeradi, jer zvjerad su po naravi krvoločna dok ubojica sam sebe degeneriše u prostog divijaka. Zato treba dobrim preventivnim mjerama, jakim policijskim nadzorom, zaposlenjem i prosvjetivanjem naroda iskorjenjivati to još uvijek dosta često zlo. To je sve što se protiv ubijanja najbolje može činiti.

XIV. Zaključak

Nakon što sam uporedio glavnije argumente u prilog i protiv smrtne kazne, zaključujem da se ta nehumana kazna ne može se uspjehom braniti. Sličnoga su mišljenja više naših čuvenih učenjaka, ipak je Zakonodavni Odbor u projektu novog krivičnog zakonika zadržao smrtnu kaznu. Neki tvrde da je ona prešla već u tradiciju našega naroda pa je zato potrebno da se zadrži. Dosta je žalosno ako je tako, a još je žalosnije što se ta rdjava navika čak i *odobrava*. Mislina da bi pamet-

nije bilo *da se ostavimo te krvave tradicije*. Treba prestati sa njome veli jedan kriminalist, ali neka ubojice prvi počnu. Držim da je za zakonodavce uvredljivo čekati da se prvi ubojice opamete, jer baš zakonodavci su pozvani da po mogućnosti popravljalju zle navike narodne. To pak ubijanjem ljudi nikada ne će postići. Stoga dokončajmo to nečovječno postupanje sa našim bližnjima. Kako je pak projekat novog krivičnog zakonika gotov, to bi se smrtna kazna jedino mogla ukinuti da Narodna Skupština taj projekat odbije ili kako to predlaže Dr M. Čubinski ovdašnji profesor univerziteta, da udruženje javnih pravozastupnika podnese Ministru Pravde nov zakonski prijedlog sa molbom da ga usvoji. Bilo na ma koji način, smrtnu kaznu treba ukinuti, jer to pravda traži, humanizam traže, a ljubav želi.



S A D R Ź A J

Predgovor	str.	3
I. Poglavlje : Uvod	„	5
II. „ Historijski pregled	„	5
III. „ Nepravедnost krivičnih zakonika	„	8
IV. „ Prirodno pravo čovjekovo	„	9
V. „ Zločin	„	11
VI. „ Kazna	„	12
VII. „ Pravda	„	13
VIII. „ Satisfakcija	„	15
IX. „ Popravak	„	17
X. „ Zastrășivanje	„	18
XI. „ Nenadoknadivost	„	21
XII. „ Ukidanje smrtne kazne	„	22
XIII. „ Pobijanje još nekih razloga za smrtnu kaznu	„	23
XIV. „ Zaključak	„	26

